

УДК 378.147:631.4

Єременко О.А., д. с.-г. н., доцент

Федосова А.О., асистент

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття порушує проблему організації самостійної роботи студента. Пропонуються заходи для її вирішення. Розглядається питання методичного забезпечення та контролю знань при виконанні самостійних робіт.

Ключові слова – самостійність, контроль, організація, методичне забезпечення.

Постановка проблеми. Аграрне виробництво в Україні гостро потребує кваліфікованих спеціалістів, здатних творчо мислити, проявляти ініціативу, самостійно поповнювати свої знання.

Самостійність – це одна з найважливіших рис спеціаліста. Активна самостійна діяльність фахівця значною мірою обумовлюється його мисленням, яке закладається в студентські роки.

Тому організація самостійної роботи студентів є важливим напрямком роботи викладача у вищому навчальному закладі [1].

Згідно з положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, що вільний від обов'язкових навчальних занять [2,3].

Практика показує, що ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власним діям, насправді закріпляться надовго, бо були виконані власноруч на практичному досвіді. Вченими досліджено, що у нашій пам'яті залишається 90% інформації, котра була отримана у ході самостійної діяльності. Американські вчені дослідили питання ефективності засвоєння знань під час різних форм навчання і визначили, що під час практичної діяльності засвоюється 75% інформації, тоді як, наприклад, при читанні - 10%, демонстрації іншою особою – 30%. Саме тому, в навчальних закладах поступово, але неухильно переходять від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи [4,5].

Самостійна робота насамперед завершує задачі всіх інших видів навчальної роботи. Крім практичного значення, самостійна робота має значну виховну роль [5].

Суть самостійної роботи полягає в активній розумовій діяльності студента, що пов'язана з виконанням поставленого навчального завдання. Наявність завдання і певної установки на його виконання є характерними ознаками самостійної роботи [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Козаков В. писав: «Професійно орієнтоване завдання має передбачати високий рівень самостійності дій студента з її вирішення. Самостійність повинна забезпечуватись переліком вихідних даних, умовами завдання та необхідністю отримання потрібного результату. Кожен з елементів завдання повинен давати можливість студенту самому приймати рішення, самому порівнювати умови, самому здійснювати самостійний інформаційний пошук тощо» [6].

На думку Пітерса Т., Уотермена Р., котрі досліджували ефективне управління, разом з орієнтацією на позитивне підкріплення (похвалу) необхідно, щоб контроль строків виконання був негайним. «Мова йде не про те, щоб нянчитися з людьми. Мова йде про вимогливу повагу до людини та готовність навчати її, поставити перед нею логічні та чіткі завдання, забезпечити їй самостійність на справі, необхідну для того, щоб вона могла проявити себе та здійснити свій внесок у виконання справи.» Вони вважають, що перелічені вимоги складають основу успіху при управлінні в найбільш успішних компаніях Японії та США [7].

Багато з переліченого властиво також і підходу Шаталова В., котрий займався педагогікою [8].

Аналіз літератури з проблем організації самостійної роботи студентів дозволив виявити основні напрями вирішення цієї проблеми:

- раціональне розподілення часу студентів при вивченні дисципліни;
- методичне забезпечення необхідне для даної дисципліни;
- постійний контроль з боку викладача за якістю роботи студентів.

Формулювання цілей статті.

Виходячи з вище вказаного метою статті було вивчення проблеми організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі та визначення заходів контролю за даною діяльністю.

Виклад основного матеріалу досліджень

Від організації самостійної роботи безпосередньо залежить рівень виконання поставленої задачі та розуміння самого предмету. Адже необхідно не лише забезпечити студента необхідними знаннями на конкретному етапі, а й сформулювати в ньому постійне бажання до самовдосконалення шляхом подальшого навчання у ході виробничої діяльності. Навчальний заклад не забезпечує освітою на все життя, але він навчає як оновлювати свої знання самостійно.

Види самостійної роботи студентів поступово змінюються за період навчання у вищому навчальному закладі. Так, на молодших курсах діяль-

ність здебільшого спрямована на поглиблення вивчення окремих навчальних дисциплін, а на старших курсах набуває науково-дослідного та творчого характеру. Тому організація самостійної роботи студентів потребує певної диференціації в залежності від специфіки навчального закладу та курсу. Вона повинна бути послідовною та передбачати опанування різними прийомами пізнавальної діяльності в її зростаючій складності [5].

Сутність самостійної роботи студентів полягає в розвитку творчих здібностей та активізації розумової діяльності; формуванні потреби безперервного самостійного поповнення знань для підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців на світовому ринку праці.

Головними функціями самостійної роботи студентів є:

- пізнання, що визначається засвоєнням студентом систематизованих знань з дисципліни;
- самоосвіта, що полягає у формуванні вмінь і навичок, самостійного їх оновлення і відповідного застосування;
- прогнозування, яка полягає у вмінні студента вчасно передбачати і оцінювати як можливий результат, так і власне виконане завдання;
- коригування, що визначає вміння вчасно коригувати свою діяльність;
- виховання, що полягає у формуванні самостійності як риси характеру [5, 6].

Розглянемо це питання на прикладі навчальної дисципліни «Ґрунтознавство з основами геології», яка читається на кафедрі рослинництва імені професора В.В. Калитки.

Практика роботи показує, що для раціонального розподілу часу студентів під час вивчення цієї дисципліни велике значення має допомога викладачів. Ця допомога здійснюється у вигляді методичних розробок, які містять потижневий розгорнутий план лекційних, практичних занять, список питань і літератури, що рекомендується, для підготовки до кожного заняття, наведено форму контролю знань. Крім того, в методичних вказівках наведено варіанти індивідуальних завдань із дисципліни та перелік питань для підготовки до заліку чи екзамену.

Отже, мета самостійної роботи студентів:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності;
- формування потреби безперервного самостійного поповнення знань;
- здобуття глибокої системи знань як ознаки їх міцності;
- самостійна робота студентів як результат їх морально-вольових зусиль.

Самостійна робота студентів повинна мати такі ознаки:

- має бути виконана особисто студентом;
- повинна демонструвати розуміння автором питань, що вивчаються.

При вирішенні проблеми організації самостійної роботи враховуємо наступне:

1. Приводимо кількість і обсяг виконуваних самостійних робіт до реального бюджетного часу студентів на їх виконання, для чого:

- переглядаємо програму теоретичних занять з метою ліквідації дублювання матеріалу, що вивчається за програмою, і знаходимо можливість частково виконувати самостійну роботу в аудиторний час;
- аналізуємо склад і зміст самостійних робіт з урахуванням виконання самостійних або практичних завдань з програмою для того, щоб встановити оптимальну їх кількість і обсяг.

2. Скорочуємо час на виконання самостійних робіт за допомогою:

- створення комплектів методичних посібників для самостійної роботи;
- забезпечення проведення індивідуальних і групових консультацій із самостійних робіт, узгодження їх графіку проведення;
- складання зведеного графіку виконання самостійних робіт з усіх предметів для забезпечення рівномірного завантаження студентів протягом семестру.

3. В процесі організації самостійної роботи викладач:

- аналізує навчальний план спеціальності;
- визначає можливі обсяги годин самостійної роботи студентів;
- готує вимоги до переліку знань та вмінь, якими мають володіти студенти після вивчення дисципліни;
- розробляє базу професійно орієнтованих завдань для самостійних робіт;
- визначає періодичність контролю та варіанти контрольних робіт;
- створює необхідне методичне забезпечення для самостійної роботи студентів;
- розробляє план-графік самостійної роботи студентів з дисципліни;
- узгоджує обсяги і строки виконання завдань із самостійної роботи по дисципліні відповідно до навчального плану;
- оформлює перелік необхідних організаційних і методичних матеріалів для самостійної роботи студентів з дисципліни;
- проводить індивідуальну роботу протягом семестру, підводить підсумки виконання плану-графіка самостійної роботи, підсумки про рівень їх підготовки з дисципліни, самостійності [6].

Організація роботи студентів означає створення умов для розвитку вмінь планувати, реалізувати та вносити корективи у свою діяльність. Вона складається з двох головних аспектів: один з них – розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою і другий – навчально-методичне забезпечення самостійної роботи.

Організація самостійної роботи студентів проходить в два етапи:

Перший етап – період навчальної організації, яка вимагає від викладача безпосередньої участі в діяльності студентів, з виявленням і аналізом причин помилок.

Другий етап – період самоорганізації, коли не вимагається безпосередньої участі викладача в процесі самостійного формування знань студентів.

До форм самостійної роботи для студентів перших курсів можемо віднести: самостійне опрацювання лекцій, конспектування певної теми або окремих питань, написання рефератів, розв'язання задач та виконання індивідуальних завдань.

Наведені вище форми організації самостійної роботи студентів є дієвими. Завдання викладача полягає у тому, щоб відібрати з них найбільш результативні в кожній конкретній ситуації, тобто такі, які б відповідали індивідуальним можливостям студента з урахуванням бюджету часу, а також відповідали специфіці навчального матеріалу курсу.

Контроль самостійної роботи студентів включає:

- відповідь на контрольні або тестові питання;
- перевірка конспекту;
- перевірка рефератів;
- перевірка розв'язаних задач;
- перевірка виконаних індивідуальних завдань.

В організації самостійної роботи студентів важливим є правильно визначити об'єм навчального матеріалу, який буде виділено на самостійну роботу, а також забезпечити студентів необхідними методичними матеріалами для її виконання.

Розробка методичних вказівок в організації самостійної роботи студентів з дисципліни дасть можливість розв'язати багато організаційно-методичних проблем.

Контроль процесу пізнання є одним з основних складових навчання, від якого залежить якість навчання та рівень кваліфікації майбутніх фахівців.

Використання більшості методів контролю передбачається після роботи студентів над навчальним матеріалом, а через це вони не можуть впливати на хід роботи, глибину пізнання, спрямованість і результативність. Інструментом управління процесом пізнання може виступати поточний контроль, якщо він використовується вчасно в процесі навчання. При цьому є єдина можливість у викладача впливати на засвоєння навчального матеріалу через його усвідомлення. Це дає можливість викладачам направляти процес пізнання в оптимальному напрямі, активізувати розумову діяльність студентів і використовувати розуміння як єдиний критерій засвоєння навчального матеріалу.

Поточний контроль дає змогу студентам у процесі навчальної діяльності мати уявлення про свої здібності, зробити самооцінку і регулювати свої успіхи. Викладач, у свою чергу, може впливати на хід розумової діяльності студентів через їх здібності, розвивати їх і вдосконалювати свої педагогічні та кваліфікаційні знання.

Таким чином, поточний контроль – це функція управління навчальним процесом для розвинення творчих сил і здібностей у студентів та ви-

кладачів, що дає можливість удосконалювати навчальний процес, поліпшувати якість навчання.

Достовірність контролю знань забезпечується відповідним охопленням ним студентів, різноманітністю його форм, періодів і рівнів проведення. Під час вивчення дисципліни «Ґрунтознавство з основами геології» використовуються такі форми проміжного контролю:

- контроль теоретичної підготовки з теми курсу (тести, усні та письмові опитування);
- контроль практичної підготовки з теми курсу (виконання індивідуальних завдань);
- контроль виконання самостійних робіт.

Крім того, на першому занятті здійснюється початковий контроль з метою оцінки рівня підготовки студентів до вивчення даної дисципліни, у ході контролю враховуються індивідуальні здібності студентів у групі.

Наявність постійного характеру контролю та різноманітність його форм змушують студентів до систематичної роботи з вивчення курсу, а також сприяють розвитку навичок управління власною діяльністю.

Методичні рекомендації включають:

- основні положення з теми із вказівками, в яких посібниках можна їх знайти та в яких джерелах найбільш повно представлено кожне з питань теми;
- таблиці, заповнення яких при самостійному вивченні допомагає систематизувати та розширити набуті студентом знання;
- запитання для самоконтролю, з якими студент може самостійно перевірити рівень засвоєння матеріалу.

Ефективність самостійної роботи забезпечується постійним контролем. По-перше, виконання самостійних завдань перевіряється у всіх студентів на кожному занятті. По-друге, відповідно за розробленим графіком, викладач щотижня контролює вивчення тем, що винесені на самостійну роботу. Перевагою такого контролю є значна можливість індивідуального підходу залежно від рівня знань, здібностей і навіть характеру студента. Коли одного треба весь час контролювати, оцінювати виконання завдань з кожної теми або її частини, то для іншого достатньо проміжного контролю, що включає декілька тем. При цьому такий студент може виконувати завдання підвищеного рівня складності.

Необхідно зазначити, що головним завданням контролю є стимулювання студентів до активної самостійної роботи протягом усього семестру.

Для досягнення цього завдання використовуємо різноманітні форми контролю самостійної роботи, які висвітлені вище.

Висновки

1. Самостійна робота студентів є невід'ємною та дуже важливою складовою освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Так як само-

стійна діяльність дозволяє краще розуміти охопленний матеріал, сприяє ефективнішому засвоєнню знань і більшій вірогідності їх практичного втілення.

2. Самостійна робота студентів є елементом виховного процесу у формуванні висококваліфікованого та досвідченого працівника.

3. Головними методами зацікавленості та включення у самостійну роботу студентів є написання самостійних питань на теми, які не розглядаються на лекційних та практичних заняттях, для розширення кола знань з предмету.

4. Для покращення та удосконалення організації самостійної роботи студентів необхідне повне забезпечення студентів методичними рекомендаціями з навчальних дисциплін.

5. Контроль є необхідною складовою самостійної роботи студентів, що підвищує її ефективність.

Бібліографічний список

1. Буряк В. Керування самостійною роботою студентів. *Вища школа*. 2001. № 4-5. С. 48-52.

2. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання : навч. посібник. – К. : Європейський університет. Видавництво європейського університету, 2006. 127 с.

3. Положення про самостійну роботу студентів Таврійського державного агротехнологічного університету / Ломейко О.П., Кюрчев С.В., Карман С.В. та інш. – Мелітополь : ТДАТУ, 2015. 8 с.

4. Пащенко Т.М. Проблеми організації самостійної роботи студентів. *Проблеми освіти. Науково-методичний збірник* 2003. № 33. с. 308.

5. Самостійна робота студентів : навч. посібник / В.І. Євдокимов; за заг. ред. В.І. Євдокимов; ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Х. Вид-во ХДГУ, 2004. 140 с.

6. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : Учеб. пособие. Киев : Вища школа, 1990. 248 с.

7. Питерс Т., Уотерман Р. В поисках эффективного управления / Пер. с англ. и ред. Л.И. Евенко. М. : Прогресс, 1986.

8. Шаталов В.Ф. Точка опоры. М. : Педагогика, 1987.

Yeremenko O. A., Fedosova A.O. Independent work as a teaching method

Summary. The article reveals the issues of organization of independent work of the student. Proposed measures to address this problem. The issue of methodical support and control of knowledge when performing independent work is considered.

Key words: independence, control, organization, methodological support.